

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Сорока Наталія Євгенівна

УДК 341.018:347.77]:061.1ЄС

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА
В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Спеціальність: 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Микієвич Михайло Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри європейського права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Шпакович Ольга Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
професор кафедри порівняльного і європейського
права

кандидат юридичних наук, доцент
Лук'янець Валентина Станіславівна,
Університет економіки та права «КРОК»,
доцент кафедри державно-правових дисциплін

Захист відбудеться «29» серпня 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розіслано «26» липня 2016 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізованого світу результати інтелектуальної діяльності відіграють визначальну роль в інноваційних стратегіях та є потужним невичерпним ресурсом і рушійною силою економічного зростання. Як свідчать нещодавні дослідження, майже 39 % усієї економічної активності в Європейському Союзі (приблизно 4,7 трильйона євро на рік) та 26 % зайнятості населення (56 мільйонів робочих місць) забезпечуються секторами з інтенсивним використанням прав інтелектуальної власності. Таким чином, успішні економічні показники перебувають у прямій залежності від ефективності правових механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

В епоху інформаційного суспільства й стрімкого розвитку технологій галузі, що базуються на використанні об'єктів авторського права, стали потужним інструментом для економічного, соціального і культурного зростання. Досвід Європейського Союзу, де сформувалася ефективна система захисту прав інтелектуальної власності та запроваджені надійні режими охорони авторського права й суміжних прав, надзвичайно важливий для реформування сфери інтелектуальної власності України. Своєчасна і повна імплементація актів ЄС у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права, набуває особливого значення у контексті виконання міжнародних зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зазначені обставини свідчать про актуальність дисертаційного дослідження як з погляду теоретичного, так і з практичного.

Успішне реформування сфери інтелектуальної власності, зокрема імплементація норм права ЄС у сфері авторського права відповідно до вимог Угоди про асоціацію стане яскравим свідченням переходу України на якісно новий рівень розвитку – від країни з пострадянськими підходами до регулювання творчої діяльності до країни з економікою інноваційного типу, де правове регулювання адаптоване до сучасних ринкових моделей та базується на використанні ефективних і прозорих механізмів забезпечення авторського права й суміжних прав.

Теоретичну основу дослідження склали праці зарубіжних і вітчизняних правознавців у сфері міжнародного права, права Європейського Союзу, зокрема іноземних дослідників Дж. Борнкамма, В. Бенабу, Д. Вейвера, М. Вівана, Ф. Готцена, Т. Десюрмона, А. Дітца, К. Карона, А. Керевера, А. Кура, С. фон Левінскі, Д. Ллевеліна, А. Лукаса, М. Ляйтнера, Д. Річарда, П. Самуелсон, Г. Сандро, В. Скордамалья, А. Строуелла, П. Торреманса, Г. Трігтона, Е. Ульмера, М. Фічора, А. Франсона, П. Хугенхольца та ін.; російських учених: А. Абдулліна, М. Бірюкова, Н. Богданова, М. Богуславського, С. Грігоряна, М. Ентіна, А. Капустіна, С. Кашкіна, І. Лукашука, М. Марченка, А. Мінкова, Г. Негуляєва, Ю. Тіхомірова, К. Ханіної, С. Чернишевої. Серед вітчизняних науковців цю проблематику в різних аспектах досліджували Г. Андрощук, Н. Бочарова, О. Вдовиченко, А. Гавердовський, Л. Грицаєнко, В. Дроб'язко, Р. Дроб'язко, Р. Еннан, Ю. Капіца, В. Кисіль, Л. Комзюк, О. Крупчан, В. Лук'янець, В. Муравйов, О. Орлюк, К. Смирнова, С. Ступак, Н. Сюр, І. Тараненко, О. Шпакович, І. Яковюк.

Попри актуальність теми та достатньо високий ступінь її розробки в науці міжнародного права у вітчизняній юридичній науці відсутні комплексні правові дослідження організаційно-правових засад регулювання авторського права на рівні ЄС. Відчутна потреба у вивченні джерел авторського права Європейського Союзу, інституційного механізму його забезпечення, особливостей імплементації директив ЄС у національні законодавства держав-членів та практики Суду ЄС у формуванні європейських стандартів захисту авторського права. Це дозволило б розробити рекомендації стосовно ефективної імплементації норм ЄС з авторського права та реформування національної сфери інтелектуальної власності. У цьому контексті дисертаційне дослідження набуває неабиякої актуальності.

Особливу увагу у дослідженні надано аналізу та систематизації рішень Суду ЄС, завдяки яким були сформульовані доктринальні принципи «специфічного предмета охорони», «вичерпання прав», а також було надано тлумачення та роз'яснення положень директив ЄС у сфері авторського права та суміжних прав.

Зазначене свідчить про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та необхідність подальшого опрацювання й вивчення теоретичних засад міжнародно-правового захисту авторського права в рамках Європейського Союзу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках планового дослідження кафедри європейського права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка «Правові форми та механізми реалізації міжнародної правосуб'єктності України в європейській регіональній інституційній системі» (номер державної реєстрації 0113U005125).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна теоретична розробка цілісних уявлень про особливості міжнародно-правового регулювання авторського права, організаційно-правових засад його захисту в Європейському Союзі, а також з'ясування змісту й обсягу міжнародно-правових зобов'язань України щодо захисту авторського права відповідно до Угоди про асоціацію.

Згідно із зазначеною метою в дослідженні поставлено такі завдання:

- з'ясувати генезу, сучасний стан і перспективи розвитку інституту авторського права на національному та міжнародному рівнях;
- проаналізувати особливості міжнародно-правового регулювання авторського права в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), ЮНЕСКО та інших спеціалізованих установ ООН;
- дослідити міжнародні договірні та інституційні механізми охорони торговельних аспектів прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі (СОТ);
- розкрити особливості формування системи джерел авторського права ЄС та співвідношення відповідних актів вторинного права ЄС з нормами міжнародних договорів;
- проаналізувати особливості функціонування інституційного механізму захисту авторського права в Європейському Союзі;
- дослідити особливості процесу імплементації актів права ЄС у сфері інтелектуальної власності в національні законодавства держав-членів;

- систематизувати практику Суду ЄС через призму формування європейських стандартів захисту авторського права й суміжних прав;
- проаналізувати договірно-правові основи співробітництва України та Європейського Союзу у сфері захисту інтелектуальної власності, зміст та обсяг міжнародних зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію;
- запропонувати практичні рекомендації з реформування сфери інтелектуальної власності в Україні, зокрема щодо імплементації актів ЄС з авторського права і суміжних прав у національне законодавство.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають у процесі здійснення міжнародно-правового захисту авторського права в рамках Європейського Союзу.

Предметом дослідження є міжнародно-правові механізми захисту авторського права в рамках Європейського Союзу, їх співвідношення з універсальними механізмами в рамках ВОІВ та СОТ, а також міжнародні зобов'язання України з імплементації актів ЄС з авторського права та суміжних прав у національне законодавство.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є система загальнонаукових, філософсько-світоглядних і спеціальних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечує наукову об'єктивність і достовірність одержаних результатів, досягнення поставленої мети й завдань.

У дослідженні застосовано *історико-правовий метод* – під час вивчення генези авторського права, особливостей формування системи джерел авторського права ЄС та еволюції прецедентного права ЄС у цій сфері; *формально-юридичний метод* – при з'ясуванні правової природи авторського права і юридичного змісту актів, що є основою міжнародно-правового регулювання авторського права й суміжних прав на міжнародному рівні та в рамках ЄС, а також договірно-правових основ співробітництва України і Європейського Союзу. *Порівняльно-правовий метод* дав можливість дослідити відмінності між континентальною та англо-саксонською концепціями авторського права, особливості імплементації актів ЄС з інтелектуальної власності в національні законодавства держав-членів та проаналізувати стан відповідності законодавства України з авторського права актам ЄС. Своєю чергою, на основі *структурно-функціонального методу* досліджено інституційний механізм захисту авторського права в Європейському Союзі та визначено основні напрямки співпраці на міжнародному та регіональному рівнях у сфері охорони інтелектуальної власності, а також співпраці України та Європейського Союзу в питаннях імплементації норм права ЄС в національний правопорядок України. Крім цього, *методи системного аналізу і класифікації* використано для дослідження практики Суду ЄС з авторського права й суміжних прав та її систематизації, виходячи із критерію їхніх цілей і напрямків правового регулювання. У роботі широко застосовано категорії і методи формальної логіки: поняття, визначення, доказ, спростування, аналіз, синтез, індукція, абстрагування тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці міжнародного права комплексним науково-практичним дослідженням міжнародно-правового захисту авторського права в рамках

Європейського Союзу. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі положення, які містять елементи наукової новизни й виносяться на захист як особистий внесок дисертанта:

уперше:

- досліджено процес формування системи джерел авторського права Європейського Союзу. Окремо детально проаналізовано акти вторинного права, які є основною формою правотворчості інститутів ЄС у цій сфері, їх співвідношення з нормами міжнародних договорів, що діють у рамках ВОІВ і СОТ;

- досліджено особливості функціонування інституційного механізму захисту авторського права в Європейському Союзі, ефективність якого полягає в добре скоординованій співпраці всіх інститутів ЄС на різних рівнях за активної участі національних парламентів, дорадчих органів та спеціальних агенцій ЄС, зокрема Офісу інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) (попередня назва – Офіс з питань гармонізації внутрішнього ринку (ОНІМ));

- обґрунтовано ключову роль Європейської Комісії у гармонізації авторського права в Європейському Союзі. Розглянуто такі види діяльності Європейської Комісії як публікація зелених і білих книг, підготовка проектів директив, публікація звітів про результати дії директив, контроль над процесом їх імплементації у національні законодавства, звернення до Суду ЄС в разі невиконання державами-членами зобов'язань з імплементації;

- встановлено залежність форм, засобів і строків імплементації актів ЄС у сфері авторського права в національні законодавства держав-членів від особливостей їхніх правових систем, культурних і правових традицій, а також від чіткості положень самих директив; досліджено правові техніки й процедури, які використовують держави-члени у процесі імплементації директив ЄС;

- здійснено систематизацію рішень Суду ЄС з авторського права та суміжних прав, виходячи з критерію цілей і напрямків правового регулювання, у результаті весь масив рішень розділено на такі чотири групи: формування понятійного апарату, визначення обсягів правової охорони, тлумачення положень директив, розмежування юрисдикції права ЄС та права держав-членів;

- проаналізовано зміст і обсяг міжнародних зобов'язань України щодо захисту авторського права і суміжних прав в рамках Угоди про асоціацію, стан і перспективи співпраці України і Європейського Союзу в цій галузі;

- узагальнено висновки експертів Європейського Союзу в рамках проекту *Twinning*, міжнародних експертів ті на їх основі сформовано рекомендації щодо приведення національного законодавства з авторського права у відповідність до норм права ЄС та реформування сфери інтелектуальної власності в Україні;

удосконалено:

- теоретичні положення про розширення компетенції ЄС у сфері інтелектуальної власності з набранням чинності Лісабонським договором;

- дослідження результатів гармонізації *acquis communautaire* у сфері авторського права, а також перспектив його кодифікації чи уніфікації;

- обґрунтування особливої ролі й значення практики Суду ЄС у формуванні європейських стандартів захисту авторського права й суміжних прав;

дістали подальшого розвитку:

- висновки щодо обґрунтування необхідності пошуку нових підходів до регулювання сфери захисту авторського права в умовах інформаційного суспільства й стрімкого поширення цифрових технологій;
- результати порівняльно-правових досліджень класичної романо-германської та англосаксонської концепцій авторського права;
- аналіз правового статусу ВОІВ та її ролі в міжнародно-правовому регулюванні авторського права та суміжних прав;
- результати наукових досліджень універсальних механізмів охорони торговельних аспектів прав інтелектуальної власності в системі СОТ.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення й одержані результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в роботі органів влади, громадських організацій, творчих і професійних спілок у процесі приведення національного законодавства у сфері авторського права й суміжних прав у відповідність до норм права ЄС, а також як теоретичний матеріал при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію законодавства України у цій галузі до правових стандартів ЄС.

Результати дисертаційного дослідження, висновки та пропозиції можуть бути використані в подальших наукових теоретичних розробках стосовно дослідження джерел права ЄС, зокрема рішень Суду ЄС з авторського права, інституційного механізму захисту авторського права, особливостей імплементації актів вторинного права ЄС у національні законодавства держав-членів, міжнародно-правового регулювання охорони авторського права та суміжних прав у рамках системи ООН й універсальних механізмів охорони торговельних аспектів прав інтелектуальної власності. У навчальному процесі – при викладанні курсів «Міжнародне публічне право», «Право міжнародних організацій», «Право Європейського Союзу», «Право інтелектуальної власності»; для написання підручників, навчальних посібників, довідкової та методичної літератури з питань адаптації законодавства України у сфері авторського права до норм права ЄС.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем особисто. Усі положення, висновки, узагальнення й пропозиції обґрунтовано на основі особистого внеску здобувача та звернень до праць зарубіжних і вітчизняних дослідників, на які обов'язково даються посилання.

У співавторстві підготовлено статтю: Імплементація права ЄС у сфері інтелектуальної власності в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом // *Право України*. – 2015. – № 8. – С. 65-74. Не менше половини її обсягу є науковим доробком дисертанта.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданні кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднені на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Другі економіко-правові дискусії" (м. Львів, 14 травня 2014 року, матеріали опубліковано); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Одеса, 6-7 лютого 2015 року, матеріали опубліковано);

Міжнародній науковій конференції «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (м. Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 року, матеріали опубліковано); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокультурні, політико-правові та економічні аспекти розвитку міжнародного середовища» (м. Львів, 16-17 квітня 2015 року, матеріали опубліковано).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в 6 наукових статтях у фахових виданнях України (5 одноособових та 1 у співавторстві), 2 статтях у зарубіжних виданнях, а також 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена предметом, метою, завданнями та логікою дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, розділених на дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел, який нараховує 312 найменувань. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, з яких 189 сторінок – основний текст та бібліографія на 31 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, надано відомості про апробацію результатів і публікації за темою дослідження.

Перший розділ «Міжнародно-правове регулювання авторського права», що складається з трьох підрозділів, присвячено аналізу генези, становлення й сучасного стану авторського права, дослідженню універсальних міжнародних договірних та інституційних механізмів його регулювання.

У *підрозділі 1.1. «Сутність, генеза та перспективи розвитку інституту авторського права»* досліджено такі особливості авторського права, як його нематеріальна природа й територіальний характер. Авторське право зберігає тісний зв'язок з мистецтвом та водночас перебуває під постійним впливом економічних чинників, чутливо реагуючи на досягнення технічного прогресу. З винайденням цифрових технологій авторське право постало перед серйозними викликами, що спонукають до пошуку компромісу між належним його захистом та забезпеченням фундаментальних прав на освіту, інформацію, доступ до культурної спадщини.

Концептуальні розбіжності між англосаксонською й континентальною правовими системами в розумінні правової природи авторського права полягають у тому, що для англосаксонської системи характерне авторське право *copyright*, орієнтоване на захист економічних прав та інвестицій, натомість авторське право континентальної Європи *droit d'auteur* (власне авторське право) ґрунтується на філософській концепції, відповідно до якої твір є втіленням особистості автора.

Уперше права на результати інтелектуальної творчої діяльності були закріплені як конституційний принцип у Конституції США 1787 року, де вперше у світовій практиці була введена норма щодо «заохочення розвитку науки і корисних ремесел», яка пізніше отримала назву «клаузули інтелектуальної власності».

У підрозділі 1.2. «Міжнародно-правове регулювання захисту авторського права та суміжних прав в рамках системи ООН» проаналізовано діяльність ВОІВ як глобального форуму з розробки політики й зміцнення міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано різні аспекти реєстраційної й програмної діяльності ВОІВ, яка полягає, зокрема, в адмініструванні 26 міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності (8 з них у сфері авторського права). Крім цього, розглянуто такі напрацювання ВОІВ як розробка в 2003 році Єдиної методики розрахунку економічного внеску індустрій, що базуються на авторському праві, на підставі якої 43 держави-члени, поміж них Україна, здійснили національні дослідження; та опублікування у 2008 році Посібника з розробки стратегії в галузі інтелектуальної власності в країнах з перехідною економікою.

Україна стала членом ВОІВ у 1970 році. У жовтні 2013 року Державній службі інтелектуальної власності (ДСІВ) України було надано привілейовані статуси Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ).

Від самого початку свого заснування в 1945 році послідовну політику захисту авторського права проводить ЮНЕСКО, під егідою якої в 1952 році було прийнято Всесвітню конвенцію про авторське право, яка майже чотири десятиліття відіграла важливу роль у врегулюванні захисту авторського права на міжнародному рівні. Останнім доробком ЮНЕСКО в цій сфері є Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження від 20 жовтня 2005 року.

У підрозділі 1.3. «Універсальні механізми охорони торговельних аспектів прав інтелектуальної власності» досліджено ключові положення Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС) від 15 квітня 1994 року, яка є додатком до Марракеського договору про заснування СОТ. Угода запровадила базові норми щодо існування, обсягу та забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Крім цього, ефективність Угоди ТРІПС полягає у використанні процедури вирішення спорів, розробленої для СОТ, яка є наріжним каменем світової торговельної системи. Механізм вирішення спорів в рамках СОТ спрямований передусім на зближення позицій сторін і пошук взаємоприйняттого рішення. Проблему своєрідної «двоголовості» у сфері міжнародно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності, що виникла з появою на світовій арені СОТ, було вирішено шляхом підписання 22 грудня 1995 року Угоди між ВОІВ та СОТ.

Важливу роль у забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні відіграють Інтерпол та Всесвітня митна організація (ВМО), що підтримують ті розвивають стратегічне і оперативне партнерство з низкою міжнародних організацій та приватним сектором з метою створення потужного альянсу проти організованої злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Другий розділ «Організаційно-правові засади захисту авторського права у Європейському Союзі» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню міжнародно-правових механізмів захисту авторського права в рамках Європейського Союзу.

У підрозділі 2.1. «Особливості формування джерел авторського права Європейського Союзу» встановлено, що перші установчі договори ЄС лише частково торкалися сфери інтелектуальної власності, яка знаходилася поза межами компетенції ЄС. Національно-правове регулювання інтелектуальної власності знайшло відображення в ст. 295 Договору про заснування Європейської Спільноти: *"Цей Договір у жодному разі не порушує норм держав-членів, що регулюють систему права власності"*. Ситуація докорінно змінилася з набранням чинності Лісабонським договором у 2009 році. По-перше, у Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДфЄС) була введена нова ст. 118, що визначає спеціальну компетенцію ЄС щодо утворення європейських прав інтелектуальної власності з метою забезпечення однакового рівня захисту у всьому Союзі. По-друге, нова редакція ст. 262 ДфЄС та ст. 53 Протоколу № 3 про Статут Суду ЄС визначили порядок розширення юрисдикції Суду ЄС в спорах щодо застосування актів, що створюють європейські права інтелектуальної власності. По-третє, ст. 17 Хартії основних прав Європейського Союзу, що має силу установчих договорів, доповнено спеціальною нормою, за якою інтелектуальну власність належить захищати. Ці обставини свідчать про зростаючий інтерес Європейського Союзу до питань захисту прав інтелектуальної власності.

Процес гармонізації національних законодавств держав-членів у сфері авторського права розпочався у другій половині 1980-х років. З того часу прийнято десять директив, які, по суті, є основними джерелами вторинного права ЄС у цій галузі. Завдяки прийнятим директивам було сформовано єдиний понятійний апарат (введено поняття бази даних, прокату, позички, фільму, права слідування, сирітського твору), визначено предмети й обсяги правової охорони, гармонізовано строки охорони, що дозволило усунути розбіжності, корті мали негативний вплив на функціонування внутрішнього ринку, та запровадити однотипний рівень охорони авторського права й суміжних прав на всій території ЄС.

Важливим етапом розвитку авторського права ЄС є розробка Європейського кодексу авторського права. Крім цього, заслуговує на увагу позиція окремих дослідників щодо прийняття регламенту ЄС про авторське право й суміжні права на підставі ст. 118 ДфЄС в якості альтернативи кодифікації авторського права. Однак ця пропозиція може бути актуальною лише в довгостроковій перспективі з огляду на чутливість авторського права до культурних і правових традицій держав-членів.

У підрозділі 2.2. «Інституційний механізм захисту авторського права у Європейському Союзі» досліджено добре скоординовану роботу інститутів ЄС різних рівнів з метою забезпечення належного регулювання авторського права. Діяльність Європейської Ради полягає у визначенні загальних орієнтирів Європейського Союзу у сфері захисту прав інтелектуальної власності, як це було здійснено в рамках Стратегії «Європа 2020». Важливою залишається діяльність Ради з прийняття регламентів щодо впровадження процесуальних засобів захисту інтелектуальної власності. З прийняттям Лісабонського договору посилилася роль Європейського Парламенту в правотворчому процесі, а також національні парламенти отримали більше можливостей впливати на політику ЄС у сфері захисту авторського права. Окремо відзначено спеціальну агенцію ЄС – EUIPO (попередня

назва – ОНІМ), компетенція якого була нещодавно розширена на всі інститути інтелектуальної власності, зокрема авторське право та суміжні права.

Однак ключову роль у процесах гармонізації *acquis communautaire* з авторського права та суміжних прав відіграє Європейська Комісія. Традиційно виступаючи монополістом законодавчої ініціативи, Комісія проводить активну роботу з підготовки директив: публікує робочі доповіді, меморандуми, рекомендації, повідомлення, зелені та білі книги, своєчасно реагуючи на виклики авторському праву. Крім цього, проаналізовано такі види діяльності Європейської Комісії як оцінка результатів дії директив, контроль над процесом імплементації та ініціювання судових процесів у Суді ЄС у разі невиконання державами-членами своїх зобов'язань з повної, своєчасної і коректної імплементації директив.

У підрозділі 2.3. «Особливості імплементації актів вторинного права ЄС з інтелектуальної власності у національні законодавства держав-членів» доведено, що ефективність актів ЄС перебуває в прямій залежності від того, наскільки своєчасно і коректно держави-члени забезпечать їх імплементацію. Оскільки правове регулювання промислової власності здійснюється шляхом прийняття регламентів, які мають безпосередню дію й не потребують ухвалення спеціальних нормативних актів на рівні держав-членів, питання імплементації регламентів покладаються на Європейську Комісію, яка й спрямовує свої зусилля на прийняття нових додаткових регламентів, що встановлюють порядок і правила імплементації.

Правове регулювання авторського права ЄС відбувається шляхом гармонізації, тобто шляхом ухвалення директив. Після прийняття директив на рівні ЄС настає не менш важливий етап їх впровадження в національні законодавства держав-членів, на якому головну роль відіграє внутрішній національно-правовий механізм імплементації. Вибір форм і засобів імплементації залежить від національних культурних і правових традицій. Так, для Великобританії та Швеції характерне використання техніки «позолочення» (*gold plating*), яка полягає в прийнятті норм національного законодавства, що містять ширші або вужчі тлумачення порівняно з вихідною директивою ЄС. У Франції завдання з імплементації директив ЄС з авторського права й суміжних прав покладені на Бюро інтелектуальної власності (франц. – Le bureau de la propriété intellectuelle (BDPI)), засноване при Міністерстві культури та комунікацій Франції, дії якого координує Генеральний секретаріат у європейських справах (франц. – Le Secrétariat général des affaires européennes (SGAE)). Як правило, на імплементацію директив у галузі авторського права державам-членам відводиться півтора-два роки, однак в окремих випадках строк може бути збільшено. Так, на імплементацію директиви 2001/84/ЄС про право слідування державам-членам було надано більше чотирьох років.

У підрозділі 2.4. «Практика Суду ЄС у формуванні європейських стандартів захисту авторського права та суміжних прав» зазначено, що на першому етапі діяльність Суду ЄС заповнювала прогалину в правовому регулюванні, намагаючись подолати територіальний характер права інтелектуальної власності та вивести його із національної сфери правового регулювання на рівень компетенції ЄС. Саме завдяки практиці Суду ЄС на першому етапі були сформульовані засадничі принципи «специфічного предмета охорони», відповідно до якого виділяють

існування прав, що регулюється нормами національних законодавств та дозволяє державам-членам самостійно встановлювати об'єкти охорони, та їх здійснення, що знаходиться в площині застосування права ЄС (так звана дихотомія права інтелектуальної власності) – справи *Deutsche Grammophon* [Case 78/70], *Centrafarm* [Case 15/74], *Music Vertrieb Membran* [Cases 55/80 and 57/80], *Coditel I* [Case 62/79], *Magill* [Cases C-241/91 P, C-242/91 P]; та принцип «вичерпання прав», згідно з яким правовласник після введення охоронюваного об'єкту в комерційний оборот шляхом продажу втрачає право на контроль за подальшим його розповсюдженням, в результаті охоронюваний об'єкт інтелектуальної власності вільно циркулює на теренах ЄС без будь-яких обмежень – справи *Centrafarm BV* [Cases 15/74, 16/74], *Warner Brothers & Metronome Video* [Case 158/86], *Silhouette* [Case C-355/96].

З початком гармонізації практика Суду ЄС зосередилася навколо тлумачення й роз'яснення положень ухвалених директив. Впродовж останніх років практика Суду ЄС була спрямована головним чином на формування єдиного ринку використання об'єктів авторського права в цифровому середовищі. Відзначено активну позицію Суду ЄС у тлумаченні загальних умов захисту та охоронюваних об'єктів авторських прав у справах *Infopaq* [Case C-5/08], *Painer* [Case C-145/10] і *SAS* [Case C-406/10]. Крім цього, завдяки практиці Суду ЄС на європейському рівні було сформовано однотипні й чіткі визначення понять прав на відтворення, сповіщення публіці, розповсюдження, передбачені інформаційною директивою. Окремо слід відзначити рішення Суду ЄС у справі *UsedSoft* [Case C-128/11], яке торкалося нових бізнес-моделей продажу вторинного програмного забезпечення.

Оскільки практика Суду ЄС у сфері авторського права та суміжних прав є достатньо об'ємною, виникає потреба в її систематизації. Запропоновано розділити рішення Суду ЄС на основі критерію їх цілей та напрямків правового регулювання на такі чотири групи, що стосуються формування понятійного апарату; визначення обсягу правової охорони; тлумачення положень директив та роз'яснення щодо їхнього застосування; розмежування юрисдикції національного права та права ЄС. В основному рішення Суду ЄС, якими було сформовано понятійний апарат і визначено обсяги правової охорони, стосувалися нових об'єктів авторських прав, таких як бази даних та комп'ютерні програми. Однак основу практики Суду ЄС становлять рішення з тлумачення та роз'яснення положень директив.

Третій розділ «Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у сфері захисту авторського права» складається з двох підрозділів та розкриває обсяг міжнародних зобов'язань України з імплементації актів ЄС з авторського права в національне законодавство.

У підрозділі 3.1. «Договірно-правові основи співробітництва України та Європейського Союзу у сфері захисту прав інтелектуальної власності» проаналізовано перші документи, що закріпили міжнародні зобов'язання України перед ЄС у сфері захисту інтелектуальної власності: Тимчасова угода про торгівлю та торговельні відносини між Європейськими співтовариствами та Україною від 01 червня 1995 року та Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. Однак, упродовж тривалого часу не було вжито заходів із наближення

законодавства України у сфері інтелектуальної власності до права ЄС.

Із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ситуація докорінно змінилася. Угодою встановлено правову базу для наближення законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема до тексту Угоди ввійшли положення основних директив ЄС з авторського права за винятком директив 2012/28/ЄС про деякі випадки дозволеного використання сирітських творів та 2014/26/ЄС про колективне управління авторським правом і суміжними правами.

У підрозділі 3.2. «Імплементация норм ЄС щодо захисту авторського права у національний правопорядок України в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» зазначено, що планами імплементации актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності передбачено імплементацию 12 директив та 7 регламентів ЄС у сфері авторського права, суміжних прав та промислової власності. Загалом з метою імплементации розділу "Інтелектуальна власність" Угоди про асоціацію ДСІВ у співпраці з європейськими експертами в рамках проекту *Twinning* розроблено чотири законопроекти у сфері авторського права, що створюють ефективні і прозорі механізми регулювання таких важливих і проблемних сфер як діяльність організацій колективного управління, захист авторського права в цифровому середовищі.

Позитивним сигналом визначено віднесення реформи захисту інтелектуальної власності до першочергових пріоритетів за вектором безпеки в Стратегії сталого розвитку "Україна 2020". Однак за результатами парламентських слухань «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» від 17 червня 2015 року стан розвитку сфери інтелектуальної власності був оцінений як незадовільний у цілому. Найбільша проблема полягає у відсутності Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, яка б слугувала правовою, інституційною та соціальною базою для проведення реформ.

Серед інших актуальних проблем, що потребують швидкого реагування, виокремлено використання об'єктів інтелектуальної власності в Збройних силах України; усунення внутрішньовідомчої неузгодженості й покращення координації між органами виконавчої влади на центральному й регіональному рівнях; підвищення рівня компетентності судових та правоохоронних органів та підвищення загального рівня обізнаності суспільства щодо цінності інтелектуальної власності й необхідності її захисту.

У контексті захисту авторського права й суміжних прав до невідкладних і пріоритетних належать такі три сфери: діяльність організацій колективного управління; захист авторського права та суміжних прав в мережі Інтернет і ефективна боротьба з піратством та піратством.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовано найсуттєвіші положення й результати дослідження, що полягають у наступному:

1. Технічний прогрес є важливим фактором змін у сфері міжнародно-правового захисту авторського права. Стрімкий розвиток інформаційних технологій упродовж останніх десятиліть призвів до переоцінки ролі й цінності інтелектуальної

власності, зокрема авторського права. З винайденням інтернету, що значно спростило доступ до інтелектуальних продуктів, авторське право постало перед серйозними викликами. На фоні появи вільного програмного забезпечення *copyleft*, вільних ліцензій *creative commons* сформувалися суспільні упередження стосовно того, що авторське право стримує творчість і обмежує особисті права та свободи. Закономірною необхідністю за таких обставин є пошук нових підходів до правового регулювання сфери інтелектуальної творчості, а саме компромісу між посиленням захистом авторського права, з одного боку, і забезпеченням фундаментальних прав на інформацію, доступ до культурної спадщини, захист персональних даних – з іншого. При цьому досягнення балансу інтересів авторів, виробників та користувачів неможливе без виховання в суспільстві належної поваги до інтелектуальної власності.

2. Провідну роль у запровадженні міжнародних механізмів захисту інтелектуальної власності відіграло ВОІВ, під егідою якої прийнято відповідні міжнародні договори, 8 з них – безпосередньо у сфері авторського права. Особливе місце серед них посідає Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 09 вересня 1886 року, яка поклала початок міжнародному регулюванню авторського права. До найважливішого доробку ВОІВ слід віднести прийняті 20 грудня 1996 року Договір про авторське право й Договір про виконання і фонограми, які піднесли міжнародний захист авторського права й суміжних прав на сучасний рівень, адаптувавши їх до умов цифрового середовища, а також Пекінський договір про аудіовізуальні виконання від 24 червня 2012 року, що зміцнює майнові права кіноакторів, та Марракеський договір про полегшення доступу сліпих і осіб з вадами зору чи іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію щодо опублікованих творів від 27 червня 2013 року. Відповідно до Стратегії реалізації програми з авторського права та суміжних прав на 2014-2015 рр. першочерговими завданнями ВОІВ є забезпечення ефективного використання системи авторського права, зокрема колективного управління правами, у цифровому середовищі й надання технічної допомоги країнам, що розвиваються, з метою реалізації економічного потенціалу, закладеного в їхній культурі.

Послідовну політику захисту авторського права на міжнародному рівні проводить ЮНЕСКО насамперед у рамках прийнятої під її егідою в 1952 році Всесвітньої конвенції про авторське право. Однак з приєднанням до Бернської конвенції наприкінці 1980-х років США та країн, що виникли на пострадянському просторі, значення ЮНЕСКО в міжнародному регулюванні авторського права поступово зменшується.

3. Окреме місце в системі міжнародної охорони інтелектуальної власності займає СОТ, яка доповнила систему світової торгівлі інтелектуальною складовою шляхом укладення 15 квітня 1994 року Угоди ТРІПС. Окрім встановлення базових норм щодо існування, обсягу та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, ефективність Угоди полягає в запровадженні процедури вирішення спорів, до якої держави-члени СОТ можуть вдаватися у разі порушення іншою державою зобов'язань за угодою ТРІПС.

Надзвичайно ефективними на рівні міжнародних урядових організацій є Інтерпол та ВМО, що спрямовують зусилля на боротьбу з виготовленням і поширенням контрафактної й піратської продукції та в співпраці з низкою міжнародних організацій створюють потужний альянс проти організованої транснаціональної злочинності у сфері інтелектуальної власності.

4. Система джерел авторського права вквальної власності знаходилася поза межами компетенції ЄС і регулювалася окремим положеннями установчих договорів, міжнародними договорами й рішеннями Суду ЄС, який намагався узгодити потреби спільного ринку з територіальним за своїм характером правом інтелектуальної власності. Лише з набранням чинності Лісабонським договором у 2009 році ситуація докорінно змінилася завдяки новій ст. 118 ДфЄС, що визначила спеціальну компетенцію ЄС з утворення нової категорії – європейських прав інтелектуальної власності – з метою забезпечення однакового рівня їхнього захисту в усьому Союзі. З початком гармонізації у другій половині 1980-х рр. почали формуватися джерела вторинного права ЄС, що є основною формою правотворчості інститутів ЄС у сфері авторського права. Численні міжнародні договори, учасниками яких є держави-члени і сам Європейський Союз, здійснюють зовнішній вплив на розвиток авторського права. Крім цього, особливе місце в системі джерел авторського права ЄС займають спеціальні принципи права (національного режиму, автоматичної охорони, вичерпання прав) та норми рекомендаційного характеру у вигляді зелених і білих книг, робочих доповідей, програм тощо.

5. Регламент як акт прямої дії, що не потребує імплементації, посідає вище місце в ієрархії актів вторинного права ЄС, однак з огляду на предмет дослідження встановлено, що він застосовується виключно у сфері забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Своєю чергою, правове регулювання у сфері авторського права, що є особливо чутливим до національних культурних і правових традицій, здійснюється шляхом прийняття директив, що, як правило, не мають прямої дії та залишають державам-членам вибір форм і засобів імплементації.

За результатами дослідження всі директиви ЄС у сфері авторського права розділено на три групи: 1) директиви, що базуються на міжнародних договорах і розвивають їхні положення відповідно до вимог внутрішнього ринку; 2) директиви, що вперше в міжнародній практиці запровадили норми щодо охорони певних об'єктів авторського права, що знайшли своє подальше відображення в міжнародних договорах; 3) директиви, прийняті з метою виконання міжнародних зобов'язань ЄС, їх положення практично збігаються з нормами відповідних міжнародних договорів.

Можна зробити висновок, що в найближчій перспективі авторське право ЄС розвиватиметься в трьох напрямках: перегляд директиви щодо супутникового мовлення й кабельної ретрансляції; модернізація ключових положень авторського права ЄС з метою їх увідповіднення до вимог і реалій єдиного цифрового ринку; ратифікація Пекінського і Марракеського договорів ВОІВ.

6. Важливим джерелом авторського права ЄС є практика Суду ЄС. Упродовж перших десятиліть існування ЄЕС та після 1991 року з прийняттям перших директив у сфері авторського права практика Суду ЄС виконувала різні завдання. Якщо на першому етапі діяльність Суду ЄС була спрямована на вирішення конфлікту між

принципами спільного ринку та правами інтелектуальної власності, намагаючись вивести їх із національної сфери правового регулювання на рівень компетенції ЄС, то з початком 1990-х років практика Суду ЄС зосередилася навколо тлумачення положень ухвалених директив шляхом винесення преюдиційних висновків. Саме завдяки практиці Суду ЄС на першому етапі було сформульовано засадничі принципи «специфічного предмета охорони» та «вичерпання прав». Практика Суду ЄС у сфері авторського права почала невпинно зростати з прийняттям директиви 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права й суміжних прав в інформаційному суспільстві та впродовж останніх років спрямовується головним чином на формування єдиного ринку використання об'єктів авторського права в цифровому середовищі.

7. Оскільки практика Суду ЄС у сфері авторського права й суміжних прав є достатньо об'ємною, доцільно систематизувати її, розділивши на кілька груп залежно від цілей та напрямків правового регулювання. Так, запропоновано розділити рішення Суду ЄС у цій сфері на такі чотири групи, які стосуються: 1) формування понятійно-категоріального апарату; 2) визначення обсягу правової охорони; 3) тлумачення положень директив та роз'яснення з їхнього застосування; 4) розмежування юрисдикції національного права держав-членів та права ЄС.

8. Аналіз інституційного механізму ЄС у сфері захисту авторського права свідчить про добре скоординовану роботу його інститутів на різних рівнях, спрямовану на запровадження належного рівня охорони авторського права на усій території ЄС. Загальні орієнтири ЄС у сфері захисту прав інтелектуальної власності визначає Європейська Рада. Варто відзначити тенденцію до посилення ролі Європейського Парламенту в правотворчому процесі з прийняття директив у сфері авторського права й суміжних прав. Водночас важливою залишається діяльність Ради ЄС з прийняття регламентів з впровадження процесуальних засобів захисту інтелектуальної власності. Можливість впливати на політику ЄС у сфері захисту авторського права мають національні парламенти, роль яких посилилася з прийняттям Лісабонського договору.

Спеціальна агенція Офіс інтелектуальної власності ЄС EUIPO (попередня назва – ОНІМ), здійснює функції з надання правової охорони торговельним маркам та дизайнам; нещодавно компетенція Офісу була розширена на всі інститути інтелектуальної власності. З 2012 року в підпорядкування Офісу передана Європейська обсерваторія протидії порушенням прав інтелектуальної власності, що веде статистичну й просвітницьку роботу. З 24 жовтня 2014 року EUIPO (ОНІМ) адмініструє загальнодоступну онлайн базу сирітських творів, автори яких невідомі.

9. Ключову роль у процесах гармонізації *acquis communautaire* з авторського права і суміжних прав відіграє Європейська Комісія, діяльність якої охоплює всі стадії правотворчого процесу, а також не менш важливий етап правозастосування. Своєчасно реагуючи на виклики авторському праву, Комісія вносить проекти відповідних директив на розгляд Європейському Парламенту й Раді. Після прийняття директив Європейська Комісія зосереджує свої зусилля над оцінкою результатів їхньої дії, за потреби подає пропозиції внесення змін і доповнень. Крім цього, Комісія готує регулярні, як правило кожних 3-4 роки, звіти про застосування

директив у сфері авторського права. У разі невиконання державами-членами своїх зобов'язань з повної, своєчасної і коректної імплементації Комісія ініціює судові процеси в Суді ЄС, як це мало місце у 2006-2007 роках у випадку неналежної імплементації директиви 92/100/ЄЕС щодо права на прокат, позичку та деякі суміжні права Ірландією, Італією, Іспанією, Португалією, Бельгією, Люксембургом. Практично в усіх випадках Суд ЄС встановив факт невиконання державами-членами зобов'язань з імплементації директив. Крім цього, Європейська Комісія ініціює створення спеціалізованих органів, діяльність яких спрямована на посилення захисту інтелектуальної власності. Так, у 2009 році в рамках Генерального директорату з внутрішнього ринку й послуг була заснована Європейська обсерваторія по боротьбі з контрафактною продукцією, а у 2014 році створена робоча група експертів із забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності.

10. Після прийняття директив на рівні ЄС настає не менш важливий етап їх імплементації в національні законодавства держав-членів. На цьому етапі головну роль відіграє внутрішній національно-правовий механізм впровадження директив, що має особливу вагу у сфері авторського права й суміжних прав, яка є чутливою до національних культурних і правових традицій. При цьому вибір форм та засобів імплементації директив ЄС з авторського права залежить від особливостей правової системи держав-членів, а головним чином від того, наскільки чинний рівень охорони відрізняється від запровадженого директивою. Зазвичай, на імплементацію директив у галузі авторського права та суміжних прав державам-членам відводиться півтора-два роки, однак в окремих випадках строк може бути збільшено.

Згідно з проведеними дослідженнями, основні труднощі, які виникають в процесі імплементації директив ЄС, пов'язані з відмінностями у правових традиціях держав-членів і їхніх підходах до правового регулювання, а також нечіткістю окремих положень директив, в той час, як причиною технічних затримок у впровадженні актів ЄС нерідко є федеративний і децентралізований устрій окремих держав (Бельгія, Італія).

11. Сфера інтелектуальної власності була завжди пріоритетною у зовнішній політиці України. Уже перші міжнародні договори України з ЄС – Тимчасова угода про торгівлю та торговельні відносини між Європейськими Співтовариствами та Україною і Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами – містили положення стосовно захисту інтелектуальної власності й закріплювали чіткі міжнародні зобов'язання України у цій галузі. Зобов'язання з приєднання до міжнародних конвенцій Україна виконала своєчасно, в той час, як певних зрушень у впровадженні базових стандартів захисту інтелектуальної власності вдалося досягти лише із приєднанням України у 2008 році до СОТ, зокрема в рамках Угоди ТРПІС.

12. Із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ситуація докорінно змінилася. Правову базу для наближення законодавств у сфері інтелектуальної власності встановлює глава 9 розділу IV Угоди, до якої внесені положення основних директив ЄС у сфері авторського права й суміжних прав за винятком останніх директив про деякі випадки дозволеного використання сирітських творів та колективне управління правами. Згідно зі ст. 249 Угоди Україна

повинна забезпечити повну імплементацію норм у сфері захисту прав інтелектуальної власності впродовж 18 місяців з дати набрання чинності Угодою.

13. Важливим інструментом наближення національного законодавства до права ЄС є плани заходів з імплементації. Відповідно до планів імплементації актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності, затверджених Кабінетом Міністрів України (КМУ) 04 березня 2015 року, передбачено імплементацію 12 директив та 7 регламентів ЄС у галузі авторського права, суміжних прав і промислової власності. Важливо, що до Плану імплементації була додана й згадана директива 2014/26/ЄС про колективне управління авторським правом і суміжними правами, положення якої не увійшли до Угоди про асоціацію, що свідчить про невідкладність реформування цієї галузі. Загалом з метою імплементації розділу «Інтелектуальна власність» Угоди про асоціацію ДСІВ у співпраці з європейськими експертами в рамках проекту *Twinning* розробила чотири законопроекти у сфері авторського права, електронної комерції і боротьби з Інтернет-піратством, що заслуговують позитивної оцінки. Запропоновані проекти створюють ефективні й прозорі механізми регулювання таких важливих і проблемних сфер, як діяльність організацій колективного управління, захист авторського права в цифровому середовищі, вводять нові терміни (виробник першого запису фільму, колективна торговельна марка), реформують частково застарілий понятійний апарат.

14. Однак адаптація законодавчої бази є лише першим кроком у реформуванні сфери інтелектуальної власності, яке неможливе без ефективних механізмів правозастосування та дієвої судової системи. У цьому контексті виокремлено два першорядні завдання реформування сфери інтелектуальної власності: розробка Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, яка б виражала цілеспрямовану політику держави й слугувала правовою та інституційною базою для проведення реформ; та створення на базі ДСІВ національного відомства з питань інтелектуальної власності як центрального органу виконавчої влади з особливим статусом, діяльність якого координується безпосередньо КМУ.

До інших невідкладних напрямків реформування галузі слід віднести актуальні проблеми використання об'єктів інтелектуальної власності в Збройних силах України, зокрема необхідність закріплення за державою прав на об'єкти інтелектуальної власності військового призначення з метою запобігання витоку інноваційних та винахідницьких продуктів за кордон. Поряд з цим, вкрай важливим є усунення внутрішньовідомчої неузгодженості й покращення координації між органами виконавчої влади на центральному й регіональному рівнях.

Вирішення гострої проблеми підвищення рівня компетентності судових та правоохоронних органів доцільно розпочати із запровадження спеціалізації судів, що розглядають спори, пов'язані з порушення прав інтелектуальної власності, а в найближчій перспективі – створення Спеціалізованого суду з розгляду справ у сфері інтелектуальної власності за прикладом Австрії, Німеччини, Великобританії чи США. Нещодавно прийнятий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» свідчить про те, що перші кроки в цьому напрямку вже зроблені. При цьому важливим чинником ефективного реформування галузі є підвищення загального рівня обізнаності суспільства щодо цінності інтелектуальної власності та

необхідності її захисту.

15. У контексті заходів із забезпечення належного рівня захисту авторського права й суміжних прав на національному рівні невідкладними й пріоритетними зазначено три сфери: створення дієвих і прозорих правових механізмів діяльності організацій колективного управління; необхідність посилення захисту авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет та впровадження заходів ефективної боротьби з піратством. Вирішення цих проблемних завдань, що безпосередньо торкаються захисту саме авторського права, дозволить наблизити національний рівень захисту інтелектуальної власності до міжнародних стандартів, покращити міжнародний імідж та інвестиційну привабливість України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових та іноземних виданнях:

1. Сорока Н. Джерела авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 35. – С. 107–117.

2. Сорока Н.Є. Діяльність Європейської Комісії у сфері захисту авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2014. – Випуск 2. – С. 57–68.

3. Сорока Н. Є. Інституційний механізм захисту авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі // Журнал «Адвокат». – 2014. – № 3. – С. 57–68.

4. Сорока Н. Акти вторинного права ЄС з авторського права та суміжних прав: становлення, тенденції, перспективи // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 14. – С. 29–35.

5. Сорока Н.Є. Особливості імплементації актів вторинного права ЄС з авторського права та суміжних прав у національні законодавства держав-членів // Журнал «Адвокат». – 2014. – № 8. – С. 57–68.

6. Микієвич М., Сорока Н. Імплементація права ЄС у сфері інтелектуальної власності в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом // Право України. – 2015. – № 8. – С. 65-74.

7. Natalia Soroka. Harmonizing EU legislation on copyright and related rights: principal issues // «Legea § i viața». – 2015. – № 2\3. – P. 97–101.

8. Natalia Soroka. Certain aspects of harmonization of EU legislation on copyright and related rights // Presses Universitaires d'Aix-Marseille. Revue de la recherche juridique. Droit prospectif. – 2015. – 1. – P. 245–252.

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Сорока Н.Є. Роль Суду ЄС у правовому регулюванні захисту авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі // Другі економіко-правові дискусії (юридичне спрямування): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 14 травня 2014 року). – С. 30-33.

2. Сорока Н.Є. Норми «м'якого права» в системі джерел авторського права у Європейському Союзі // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 6-7 лютого 2015 року). – С. 168-171.

3. Сорока Н.Є. Співпраця Європейського Союзу та держав-членів у сфері захисту авторського права // Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Кошице (Словацька Республіка), 27-28 лютого 2015 року). – С. 50-53.

4. Сорока Н.Є. Еволюція прецедентного права ЄС у сфері авторського права та суміжних прав // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право. Збірник наукових праць за матеріалами IV щорічної міжнародної науково-практичної конференції: Соціокультурні, політико-правові та економічні аспекти розвитку міжнародного середовища (м. Львів, 16-17 квітня 2015 року). – С. 433-437.

АНОТАЦІЯ

Сорока Н.Є. Міжнародно-правовий захист авторського права в рамках Європейського Союзу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.11 – міжнародне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню особливостей міжнародно-правового захисту авторського права та організаційно-правових засад його забезпечення у Європейському Союзі. У роботі проаналізовано міжнародно-правові механізми захисту авторського права в рамках Європейського Союзу, їх співвідношення з універсальними механізмами в рамках ВОІВ та СОТ, а також виконання Україною міжнародних зобов'язань з імплементації актів ЄС з авторського права та суміжних прав. Зокрема, в роботі досліджуються особливості формування джерел авторського права ЄС, функціонування інституційного механізму захисту авторського права, зокрема діяльності Європейської Комісії і спеціальних агенцій ЄС. Особливу увагу приділяється дослідженню ролі практики Суду ЄС у формуванні європейських стандартів захисту авторського права.

У дисертації також проаналізований обсяг міжнародних зобов'язань України, а також стан і перспективи співпраці України та Європейського Союзу у сфері захисту прав інтелектуальної власності в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На основі висновків міжнародних експертів сформовано рекомендації з приведення національного законодавства з авторського права у відповідність до норм права ЄС та реформування сфери інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: авторське право, право інтелектуальної власності, міжнародно-правове регулювання, міжнародні договори, інституційний механізм, гармонізація, директиви ЄС, практика Суду ЄС, імплементація актів ЄС у національне законодавство.

АННОТАЦИЯ

Сорока Н.Е. Международно-правовая защита авторского права в рамках

Европейского Союза. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию особенностей международно-правовой защиты авторского права и организационных основ его обеспечения в Европейском Союзе. В работе исследованы международно-правовые механизмы защиты авторского права в рамках Европейского Союза, их соотношение с универсальными механизмами в рамках Всемирной организации интеллектуальной собственности и ВТО, а также исполнение Украиной международно-правовых обязательств по имплементации актов ЕС в области авторского права и смежных прав. В частности, в работе исследуются особенности формирования источников авторского права ЕС, функционирование институционального механизма защиты авторского права, в частности деятельность Европейской Комиссии и специальных агентств ЕС. Особое внимание уделено исследованию роли практики Суда ЕС в формировании европейских стандартов защиты авторского права и смежных прав.

В диссертации также проанализирован объем международных обязательств Украины, а также состояние и перспективы сотрудничества Украины и Европейского Союза в сфере защиты прав интеллектуальной собственности в рамках Соглашения об ассоциации. На основании выводов международных экспертов сформированы рекомендации по имплементации норм права ЕС в области авторского права в национальное законодательство и реформированию сферы интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: авторское право, право интеллектуальной собственности, международно-правовое регулирование, международные договора, институциональный механизм, гармонизация, директивы ЕС, практика Суда ЕС, имплементация актов ЕС в национальное законодательство.

SUMMARY

Soroka N. Y. The international legal protection of copyright in the European Union. – Manuscript.

The thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Law Sciences, specialty 12.00.11 – International Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis analyses in details the international legal protection of copyright, institutional mechanism and legal framework of the protection of copyright in the European Union (EU). In particular, it investigates the evolution, current state of copyright law and major trends of the protection of copyright at the international level. What concerns the international treaty and institution mechanisms of the protection of copyright the World International Property Organization (WIPO) plays a key role as global forum for intellectual property services, policy, information and cooperation. Furthermore, the activities of UNESCO and other UN specialized agencies in the field of copyright are

analysed. In this context a special attention is paid to the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) which introduced intellectual property (IP) rules into the world trading system.

Considerable attention is paid to the study of the sources of EU law on copyright and related rights from the moment EEC was established and till now. The primary law consisting mainly of the founding Treaties sets the general principles for determining European policies on copyright and related rights. Upon the entry into force of the Lisbon Treaty the EU the IP rights fall within the exclusive competence of the EU. Secondary legislation comprising the binding legal instruments such as EU regulations and directives should be considered as the main source of EU law on copyright.

The thesis analyses a well coordinated cooperation of EU institutions in the field of copyright and related rights, including the European Parliament, the Council, the European Commission, the European Council, the Court of Justice of the European Union (CJEU), EU advisory bodies and agencies. A special attention is paid to the European Union Intellectual Property Office (EUIPO – OHIM until 23 March 2016) responsible for managing the EU trade mark and design. Obviously, the European Commission plays a leading role in the processes of the substantive EU copyright law harmonisation. Its activities consist in publishing green and white papers, preparing proposals for EU directives in the field of copyright, analysing their effects, drawing up periodic reports on the actual application of the directives in the member states as well as seeking that member states timely, fully and correctly implement them as part of their national laws. The thesis specifically demonstrates that the forms, methods and terms of implementation of EU copyright directives depend on the particular characteristics of legal systems and cultures of members states. With regard to the CJEU the thesis emphasizes the importance of “the specific object of protection” and “copyright exhaustion” principles established by the CJEU during first EEC decades when IP rights were beyond the competence of the European institutions. The thesis also points to the active role the CJEU is taking these days in interpreting EU copyright directives, particularly Information Society Directive.

The thesis further deals with topical issues relating to the fulfilment of international obligations by Ukraine in the framework of the Ukraine-EU Association Agreement with regard to the implementation of EU laws in the field of IP rights. A special attention is paid to the current status of implementation the Association Agreement, specifically the measures taken by the Ukrainian government and central executive bodies. The thesis provides an overview of the legislative initiatives in the field of combatting the widespread online infringement of copyright, effective administration of collective management as well as IP rights enforcement in compliance with European standards. Also, the thesis summarizes the studies of the European and international experts and provides recommendations for an appropriate approximation of the Ukrainian legislation on copyright to that of the EU and reforming intellectual property system in Ukraine.

Key words: copyright, intellectual property rights, international regulation, international treaties, institutional mechanism, harmonization, EU directives, case law of the Court of Justice of the European Union, adaptation, implementation of EU laws into the national legislation.